

УДК 336.132.1
JEL Code O23, G32

О.М. ДЕСЯТНЮК*

(Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль, Україна)

Т.Я. МАРШАЛОК**

(Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль, Україна)

Переваги та недоліки фіскальних правил як інструментів антициклічного регулювання економіки

Сьогодні в Україні постало питання запровадження передових технологій управління економічною кон'юнктурою з боку держави, серед яких основне місце займає фіскальна політика. Поміж всіх інструментів такої політики, потрібно виділити фіскальні правила, які позитивно зарекомендували себе в зарубіжних країнах в процесі управління економічними флуктуаціями, при подоланні економічних криз і досягненні стійкого економічного зростання. Саме тому дослідження сутності таких правил, особливостей їх впливу на соціально-економічну ситуацію країни та можливість їх запровадження в Україні є актуальними питаннями саме в площині дослідження фіскальної політики як основного інструменту антициклічного регулювання економіки держави. Метою статті є виявлення впливу фіскальних правил на економічну кон'юнктуру в країні, а також визначення місця таких інструментів в системі антициклічного регулювання економіки та доцільності їх запровадження у вітчизняну фіскальну практику. Встановлено, що запровадження фіскальних правил пов'язано із економічними флуктуаціями, економічними кризами, які потрясли економіки країн світу протягом ХХ ст. початку ХХІ ст. Обґрунтовано, що запровадженню фіскальних правил передують стратегічне планування та прогнозування економічного розвитку країни, яке повинно базуватися та включати набір індикативних показників необхідних для досягнення майбутніх цілей, а не є спонтанним рішенням, яке може призвести до ще більшого загострення економічної та соціальної ситуації. Фіскальне правило є багатограним інструментом, застосування якого має на меті досягнути загальної макроекономічної стабілізації та економічної рівноваги. Доведено, що фіскальні правила слугують більше психологічними інструментами уряду, які зумовлюють дотримуватися дисципліни у здійсненні фіскальної політики. В соціально-економічних умовах України, буде доцільним запровадити фіскальні обмеження, що слугуватиме формуванню дисципліни, прозорості у бюджетному процесі, борговій політиці, політиці видатків уряду і податковій політиці. Прозорі, наперед задані параметри призведуть до формування позитивного інвестиційного клімату, забезпечать підняття рівня довіри до уряду країни, забезпечать зниження тіньової економіки, зростання соціальних стандартів життя населення.

Ключові слова: фіскальні правила, фіскальна політика, податкова політика, політика видатків, боргова політика, антициклічне регулювання економіки, ВВП, державний борг, доходи Уряду, видатки Уряду, стабілізаційні державні фонди, дефіцит/профіцит бюджету.

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-3\(85\)-71-81](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-3(85)-71-81)

---

* Десятнюк Оксана Миронівна, проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародна діяльність та інноваційний розвиток), професор кафедри податків та фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету (м. Тернопіль), доктор економічних наук, професор.

** Маршалок Тарас Ярославович, докторант кафедри податків та фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету (м. Тернопіль), кандидат економічних наук, доцент.

Advantages and Disadvantages of Fiscal Rules as Instruments of Anti-Cyclical Regulation of the Economy

Today, the question of introducing state-of-the-art economic management technologies in Ukraine is very urgent, especially in the area of fiscal policy. Among all instruments of such policy, it is necessary to distinguish fiscal rules, which have positively proved themselves in foreign countries in the process of managing economic fluctuations, in overcoming economic crises and achieving sustainable economic growth. So, the study of the essence of such rules as the main tool for anti-cyclical regulation of the national economy, the peculiarities of their impact on the socio-economic situation of the country and the possibility of their introduction in Ukraine are urgent questions. The purpose of the article is to study the impact of fiscal rules on the economic situation in the country, as well as the definition of place of such tools in the system of counter-cyclical regulation of the economy and the feasibility of their implementation in fiscal practice of Ukraine. It was established that the introduction of fiscal rules is associated with economic fluctuations, economic crises that shocked the economies of the world during the twentieth century – beginning of the XXI century. It was found that the introduction of fiscal rules is preceded by strategic planning and forecasting of the economic development of the country, which should be based and include a set of indicative indicators necessary to achieve future goals, and not a spontaneous solution, which can lead to further aggravation economic and social situation. The fiscal rule is a multifaceted instrument that aims to achieve overall macroeconomic stabilization and economic equilibrium. The authors believe that fiscal rules are the psychological tool for the government to enforce fiscal policy discipline. In the socio-economic conditions of Ukraine, it will be advisable to introduce fiscal restrictions that will serve to shape discipline, transparency in the budget process, debt policy, government spending policy and tax policy. Transparent, predetermined parameters will lead to the formation of a positive investment climate, increase the level of confidence in the government, reduce the shadow economy, and increase the social standards of living.

Keywords: fiscal rules, fiscal policy, tax policy, expenditure policy, debt policy, anti-cyclical regulation of economy, GDP, government debt, government revenues, government expenditure, stabilization funds, budget deficit/surplus.

Постановка проблеми. Економічна ситуація, яка сьогодні склалася в Україні, нестійка економічна кон'юнктура, економічні та соціальні цикли, які мали місце у вітчизняній історії, а також вплив соціально-економічних дисбалансів на сферу державного управління і навпаки, породили нагальну потребу виокремлення та побудови ефективної моделі із взаємопов'язаними, взаємодоповнюючими та взаємно збалансованими інструментами управління. Такі інструменти в свою чергу повинні забезпечити досягнення довготривалого економічного та соціального балансу в глобальному просторі. Проте досягнути таких цілей можна лише в умовах розвитку бізнесу, зростання добробуту громадян та соціальних стандартів в окремій країні, основну роль в яких відіграє правильна та виважена політика владних інститутів. До таких сфер, на які повинні бути спрямовані зусилля цих інститутів, відносимо монетарну, фіскальну, правову, соціальну політики. Серед яких провідне місце посідає фіскальна політика, яка повинна бути спрямована на досягнення загальної соціально-економічної рівноваги.

Розглядаючи види та моделі фіскальної політики, можна припустити, що кожна із них впливає на суспільне та економічне життя країни на тій чи іншій стадії економічного циклу, виокремити основні процеси, які повинні бути реалізовані на шляху досягнення фіскальної стійкості.

На нашу думку, швидше долатимуть економічні кризи і спрямовуватимуть економічний тренд в сторону зростання лише ті країни, які запровадили жорсткі умови державного фінансового управління, що підтверджується аналізом проведеним у попередніх наукових дослідженнях. Такі обмеження як скорочення видатків бюджету, високі податкові ставки, поєднання соціальних та капітальних видатків, обмеження в сфері державних запозичення, є тими стабілізуючими інструментами, використання яких і дає змогу забезпечити високі стандарти соціально-економічного розвитку. Однак процеси в сфері фіскальної політики повинні базуватися на фіскальних правилах, які мають бути закріплені на законодавчому рівні. Лише законодавчі обмеження та їх дотримання здатне забезпечити швидкий економічний розвиток та подолання економічних

криз. До фіскальних правил потрібно віднести обмеження, що використовуються багатьма країнами світу і надзвичайно ефективно проявили себе в умовах останньої фінансово-економічної кризи 2008-2009 років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які присвятили свої дослідження проблемі доцільності та дієвості фіскальних правил в процесі досягнення економічної рівноваги та подолання економічних дисбалансів варто виокремити напрацювання таких вчених як: Т. Богдан, Д. Осецька, С. Онишко, О. Лактіонова, Д. Скрипник, Дж. Вон Хаген, С. Кеннеді, Дж. Робінсон, Ф. Делорме, А. Алесіна, Н. Фісса, Ф. Канова, Е. Паппа, Е. Дабла-Норіс, Р. Аллен, Л. Занна, Т. Пракаш, Е. Куінтрадзе, М. Ледо, І. Яковлев, С. Голвітцер. Проте, такі дослідження в основному стосуються характеристики фіскальних правил, їх впливу на економічну кон'юнктуру окремих країн, але досі немає ґрунтовних досліджень, які б дали відповідь на питання щодо ролі таких інструментів у подоланні економічних флуктуацій, досягнення економічної рівноваги та сталого соціально-економічного розвитку.

Метою статті є виявлення впливу фіскальних правил на економічну кон'юнктуру в країні, а також визначення місця таких інструментів в системі антициклічного регулювання економіки та доцільності їх запровадження у вітчизняну фіскальну практику.

Методологія дослідження. В процесі дослідження використані загальнонаукові та емпіричні методи економічної науки, що ґрунтуються на системному підході, зокрема методи наукового пізнання: діалектичний і логічний, аналізу та синтезу, узагальнення, наукового абстрагування – при дослідженні сутності фіскальних правил, основних особливостей їх впливу на економічну кон'юнктуру, доцільності їх імплементації у вітчизняну практику.

Виклад основного матеріалу. Фіскальні правила розробляються з метою коригування деформованих стимулів політиків щодо надмірного витрачання бюджетних коштів, посилення їхньої фіскальної відповідальності та збереження боргової стійкості. У багатьох країнах вони відіграють важливу роль у системі заходів із подолання фіскальних дисбалансів і сприяють підтриманню довіри й досягненню політичного консенсусу щодо курсу бюджетно-податкової політики [9, с. 18].

Безпосереднє запровадження фіскальних правил пов'язано із економічними флуктуаціями, економічними кризами, які потрясли економіки країн світу протягом ХХ ст. початку ХХІ ст. Першими хто почав говорити про запровадження фіскальних запобіжників були представники Кейнсіанської економічної течії, які зазначали, що лише жорсткі дії уряду в сфері фіскальної та монетарної політики, пріоритетність дій «широкого уряду» дискреційного характеру є основою подолання економічних криз і досягнення економічної рівноваги. Адже використання таких інструментів впливає на

економічну кон'юнктуру, попит громадян і, як наслідок, на розвиток економіки загалом.

Питанням доцільності запровадження та використання фіскальних правил присвячено велику кількість наукових праць, розроблено багато аналітичних звітів щодо їх дії чи бездіяльності. Вони широко використовуються в країнах із соціально-орієнтованою моделлю фіскальної політики, саме тих країнах, які використовують модель широкої участі держави у здійсненні фінансової та фіскальної політики зокрема. Д.В. Осецька зазначає: «... Фіскальні правила накладають на бюджетно-податкову політику обмеження довгострокового характеру шляхом запровадження кількісних лімітів на бюджетні агрегати. Тобто створюються певні рамки для бюджетної політики, які не можуть часто змінюватися. Фіскальні правила мають на меті коригувати деформовані стимули та запобігати надмірному витрачання бюджетних коштів (особливо в періоди сприятливої кон'юнктури), що важливо для забезпечення стійкості державних фінансів і фіскальної відповідальності» [12, с. 91].

Відповідно до такого трактування фіскальних правил, зрозуміло, що вони відіграють роль автоматичних обмежень в фіскальній політиці. До яких з позиції сутності фіскальної політики та бюджету можуть бути віднесені нормативні дії уряду, що включають в себе встановлення таких параметрів, як:

– коригування боргу країни у відношенні до певного макроекономічного показника, найчастіше у відношенні до ВВП;

– встановлення параметрів бюджетних видатків, також найчастіше у відношенні до ВВП;

– корегування доходів бюджету, тут можливі певні процеси, які стосуються визначення рівня податкового навантаження, встановлення переліку податкових платежів, встановлення податкових ставок, запровадження специфічних умов оподаткування. Такий показник встановлюється як наперед заданий граничний вимірник у відношенні до ВВП;

– визначення параметрів дефіциту бюджету, який не повинен перевищувати встановлену законодавством норму і водночас повинен бути економічно обґрунтованим.

Безпосередньо такі процеси і прийнято називати фіскальними правилами. У фіскальній практиці вони поділяються на типи і різняться залежно від сфери на яку вони впливають [11, с. 143]:

1. *Боргове правило* встановлюється на засадах обмеження показників державного боргу країни в абсолютному значенні або у відсотках до ВВП. Переважно таке правило запроваджується для формування боргової стійкості. Варто зазначити, що в різних країнах, за різної економічної ситуації, показник боргового навантаження є різним. Формуючи стратегію економічного розвитку, уряд повинен врахувати перспективи розвитку, параметри макроекономічних показників на середньострокову та довгострокову перспективу, відсоткову ставку, за якою залучаються кредитні ресурси. Адже саме ці

параметри і відграють найважливішу роль, щодо встановлення порогових значень державного боргу.

2. *Правило збалансованого бюджету* застосовують для досягнення балансу бюджету (загального, структурного або циклічно скоригованого). Полягає у встановленні максимального значення дефіциту бюджету. Використання такого правила відіграє неабияку роль, адже збалансований бюджет – це показник фінансової стійкості країни, який передбачає можливість виконувати урядом покладені на нього функції в сфері видаткової політики, соціально-економічного розвитку. До цього виду фінансового правила відносять широко використовуване «золоте правило», яке найчастіше використовується у країнах Європи. Воно полягає в можливості уряду ефективно збалансувати дохідну та видаткову частини бюджету, а також в тому, що запозичення мають спрямовуватися лише на інвестиції, а не на фінансування поточних видатків.

3. *Правило витрат бюджету* полягає у встановленні обмежень витрат бюджету, які зокрема передбачають зменшення чи збільшення видатків бюджету на соціальні, управлінські, оборонні, безпекові чи економічні (капітальні) потреби. Такі обмеження переважно встановлюються у відсотках до ВВП. Також вони залежать від темпів поточного економічного зростання і повинні враховувати перспективні показники такого зростання на наступні періоди в середньостроковій та довгостроковій перспективі.

4. *Правило доходів*. Відповідно до цього правила, в країні застосовуються певні параметри податкової політики, які полягають у встановленні ставок податків, механізмів оподаткування, податкових пільг у відповідності до економічної ситуації, розвитку галузей економіки, формування податкової бази. Варто наголосити, що використання цього правила є надзвичайно чутливим до цих параметрів, адже лише оптимальний рівень податкового навантаження, якісний процес справляння податків дає змогу забезпечити необхідні надходження до бюджетів країни, які слугують ресурсом до забезпечення виконання покладених на державу функцій. З іншої сторони оптимальне податкове навантаження є запорукою до бажання платників сплачувати і виконувати свій податковий обов'язок. Проте таке правило є найважчим для дотримання, оскільки встановлення обмежень на доходи бюджету досить часто корелюється з економічною кон'юнктурою в країні – при економічному зростанні, ресурсів є завжди більше ніж в стадії економічного спаду.

Варто наголосити на тому, що фінансові правила необхідно розглядати з позиції забезпечення ефективного управління економічними та соціальними процесами на різних стадіях економічного циклу за допомогою наперед визначених параметрів фінансових інструментів.

Зокрема на стадії спаду, в результаті застосування боргового правила і правила збалансування бюджету, уряд має змогу за допомогою отриманого попередньо

фінансового ресурсу і сформованого стійкого фінансового простору, спрямовувати кошти в ті сфери, що потребують найбільшої підтримки. В той же час, використання цих правил на стадії економічного піднесення дає можливість для уряду сформуванню фінансового простору, чи спрямувати надлишок фінансових ресурсів до стабілізаційного фонду бюджету.

Безпосереднє використання фінансових правил слугує запобіжником настання економічних потрясінь, створює стресостійке середовище під час економічної кризи і дає змогу швидше стабілізувати економічну кон'юнктуру в країні.

Однак використання всіх фінансових правил одночасно є малоймовірним, адже кожне із них впливатиме одне на одне, що може спричинити негативні наслідки в фінансовій сфері. Тому варто розробити чіткі параметри, відповідно до яких потрібно використовувати лише ті фінансові правила, що не перечитимуть одні одним і сприятимуть позитивним економічним змінам, найкращим ефектам на тій чи іншій стадії економічного циклу.

Аналізуючи боргове правило, можна констатувати, що його дія є найбільш ефективною в умовах економічного піднесення, адже економічна кон'юнктура сприяє залученню додаткових ресурсів до бюджетів країни, потреба у витратах стає меншою. На цій стадії маховик економіки розкручується, створюється більша кількість робочих місць, рівень доходів громадян зростає, що в свою чергу знижує потребу витрат уряду на соціальний захист. Також розвиток приватного сектору економіки призводить до міграції працівників із сфер державного забезпечення (освіта, медицина, державні органи управління), в приватний бізнес, який завжди дає можливість вільного вибору і більших прибутків. Витрати по безробіттю зменшуються. Видатки пенсійного фонду також знижуються за рахунок того, що пенсіонери, отримуючи високий рівень доходів, бажають працювати, відмовляючись від того розміру пенсій, які їм гарантує держава. В таких економічних реаліях, в умовах розширення бази оподаткування і скорочення видатків соціального характеру, уряд здатен підтримувати рівень державного боргу у визначених параметрах, передбачених борговим правилом.

Проте кардинально протилежною є ситуація щодо виконання боргового правила в умовах економічного спаду чи кризи. В умовах зниження економічної активності, уряд постає перед проблемою недовідходження фінансових ресурсів, рівень сплати податків знижується. Можливими причинами цього є банкрутства підприємств, зниження рівня попиту через погіршення добробуту громадян. В той час на фоні зниження соціально-економічних показників, держава зазнає значних втрат у вигляді податкових надходжень. Скорочення таких надходжень відбувається на фоні потреби у додатковому фінансуванні видатків урядом, які виникають в результаті погіршення соціально-економічного становища країни. Зростають виплати держави по

Фінанси та оподаткування

безробіттю, підвищуються потреби фінансування пенсійного фонду, громадяни країни бажають мігрувати із неприбуткового приватного бізнесу у сфери державного забезпечення, що також породжує додаткове навантаження на бюджет. В цих умовах підвищується загроза зростання дефіциту бюджету, відбувається процес порушення фіскальної стійкості, виникає потреба у проведенні політики фіскальної консолідації. Саме в цей період постає необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів у вигляді державних запозичень. В умовах економічного спаду і порушення балансу в державних фінансах, зростає рівень державного боргу, через що виникає ризик порушення боргового правила і ще більшого поглиблення соціально-економічних дисбалансів.

В той час як залучення державою боргових інструментів повинно відбуватися в умовах виваженості та обґрунтованості. Важливо врахувати ціну таких позик, адже високі відсоткові ставки можуть спричинити додаткове навантаження на громадян в майбутніх періодах, коли постане потреба їх повернення. Саме тому в країні необхідно формувати боргову стратегію розраховану на середньострокову і довгострокову перспективу, яка повинна враховувати всі можливі ризики: ризик повернення/неповернення боргу, параметри зростання економіки, в поєднанні із відсотковою ставкою запозичень, прогнози податкових надходжень та витрат держави. Дотримання цих параметрів відіграє основну роль на шляху забезпечення фіскальної стійкості країни і як наслідок дає змогу дотримуватися та не порушувати боргове фіскальне правило.

Що стосується правила витрат, воно також по різному проявляється на різних стадіях економічного циклу та за різних умов економічного розвитку. В країнах із високими соціальними стандартами, де досягнуто соціальної та економічної стійкості, процес обмеження видатків є набагато простішим ніж у країнах зі слабою економікою. В тих країнах, де доходи громадян є високими, спостерігається незначний показник безробіття, оптимізована структура працівників державного сектору, оптимізувати показники видатків є простіше ніж в країнах, де спостерігається низький соціальний розвиток, існує велика диференціація доходів громадян. В країнах з низьким рівнем соціально-економічного розвитку витрати уряду на подолання соціальних дисбалансів є набагато вищими. Як наслідок, встановити якісь певні граничні їх показники набагато важче, адже це може призвести до ще більшого загострення соціально-економічного становища в країні. Також є неоднаковими умови дотримання правила витрат на стадії економічного зростання та економічного спаду. На стадії піднесення уряд має більше можливостей для маневру в сфері політики видатків, він може як їх збільшити так і скоротити, що залежить від цілей, які уряд ставить перед собою. Проте на стадії економічного спаду чи економічної кризи, такий маневр є набагато звуженим. Зростання негативних

економічних тенденцій, зниження рівня добробуту громадян, виникнення потреби фінансування додаткових видатків, може зашкодити уряду дотриматися встановлених норм за видатками.

Найменше керованим і мінливим є правило доходів, адже його застосування супроводжується надзвичайно великою кількістю факторів, які напряду впливають на його дотримання. Зокрема, доходи уряду залежать від великої кількості соціальних та економічних факторів, а також від стадії економічного циклу. Досить важко визначити доходи держави в умовах економічного спаду та економічної кризи. В цей період порушується економічна кон'юнктура, значно розвивається податкова база, неплатоспроможність суб'єктів господарювання може спричинити перехід бізнесу в тінь, а це в свою чергу призводить до недонадходження податкових платежів до бюджету. Для того щоби правило доходів працювало ефективно уряд країни повинен виробити ефективну податкову систему, з ефективними податковими ставками та зрозумілими механізмами їх справляння.

Надмірне податкове навантаження може призвести до економічної міграції в юрисдикції з меншими податками, до закриття підприємствами бізнесу. Через надмірний податковий тягар, також виникає велика загроза тінізації економіки. Всі ці чинники негативно впливають на формування необхідних державних доходів.

З іншої сторони негативним явищем є і недооподаткування. Необґрунтовано низькі податкові ставки, неправильні механізми оподаткування, нерівномірний розподіл податкового навантаження може стати перешкодою для формування достатніх доходів держави для ефективного фінансування необхідних потреб. В такій ситуації створюється середовище надмірного нагородження грошової маси, яка немає жодної користі для економіки країни, вона не інвестується, не створює додаткового попиту, а найгірше може експортуватися, що також негативно впливає на економічну ситуацію в країні. Тому податкова політика повинна забезпечити оптимальний рівень податкового навантаження, який відповідатиме економічній ситуації, стимулюватиме економічний розвиток, а через інструменти перерозподілу стимулюватиме зростання добробуту громадян.

В той час як на стадії економічного піднесення, обмеження доходів також може мати різні наслідки. Зокрема, помірне податкове навантаження, яке задеклароване правилом доходів в умовах інтенсивного розвитку економіки може призвести до недооподаткування в повному обсязі податкової бази, до втрат бюджету в результаті встановлення низьких податкових ставок. В таких умовах найефективніше себе проявляють автоматичні стабілізатори, які і забезпечують виконання фіскального правила доходів. Недискреційні інструменти фіскальної політики є найбільш ефективними в умовах економічного піднесення і породжують ефект ациклічності, слугують обмежувачем доходів

бюджету. Проте вони неспроможні завадити перегрівам, таку функцію все ж найефективніше здатні забезпечити дискреційні інструменти фіскальної політики.

Якість виконання та дотримання фіскальних правил залежить від рівня розвитку державних інститутів. Рівень і ефективність державного управління, дієвість державних органів в цій сфері є надзвичайно важливою складовою на шляху досягнення позитивних результатів в сфері соціально-економічного розвитку. Зокрема, надзвичайно важливо щоби в країні були прозорими бюджетний процес, діяльність державних органів в сфері боргової політики, державних закупівель, розподілу ресурсів між учасниками соціально-економічного середовища. Безпосередня участь в таких процесах громадськості на паритетному із урядом рівні є ключем до успіху на шляху побудови економіки високих стандартів, і найголовніше в таких умовах формується довіра до всіх гілок влади в країні. Це в свою чергу породжує сприятливе інвестиційне середовище, довіру до держави і в кінцевому результаті створює стимули до соціально-економічного зростання у вигляді нових галузей економіки, розвитку промисловості, зростання добробуту громадян і формування фіскальної стійкості на довгу перспективу. Відтак запорукою економічного зростання, досягнення економічної рівноваги окрім застосування фіскальних інструментів є заходи щодо забезпечення прозорого управління в цій сфері.

Встановлення якихось обмежень не буде ефективним без попереднього узгодження таких процесів із суспільством, без роз'яснення їх сутності і без наведення необхідних аргументів на їх користь. Суспільство повинно бути переконане в тому, що такі обмеження призведуть до підвищення рівня добробуту в майбутньому, незважаючи на певне погіршення тепер.

Використання фіскальних обмежувачів можна пояснити на правилі «багатої та бідної родин». Зокрема, на наш погляд, держава – це родина, в якій є суб'єкти (люди), що заробляють кошти, ними управляють та розподіляють (батько та/чи мати), а також є такі особи, які в міру певних обставин не отримують доходів в результаті зайнятості, проте потребують отримання певних благ, в протилежному випадку їх життя може бути під загрозою (діти, пенсіонери). Перед кожною родиною є певні обмеження, зокрема кожна має свій бюджет, який складається із доходів та витрат, також можливі запозичення за певних умов, чи наприклад покупки у кредит. Однак, такі ресурси і потреби є неоднаковими для багатой родини та родини, доходи в якої є скромнішими. Проте, кожна із них все ж володіє певними ресурсами, що дає змогу покривати поточні витрати, підтримувати на певному рівні своє життя. Тобто кожне домогосподарство, як і держава, володіє певними доходами, здійснює витрати та може залучати кошти у вигляді кредитів (позик). Однак у залежності від наявного ресурсу домогосподарство

встановлює певні ліміти на витрати, обґрунтовує можливість запозичень для реалізації тих чи інших планів та заходів. Саме такі ліміти та обмеження на загальнодержавному рівні прийнято називати фіскальними правилами.

Проте, як і економіка в країні здатна рухатися в напрямку зростання та зниження, так само і в родині існують періоди коли рівень доходів є надмірний і тоді коли таких доходів і ресурсів не вистачає. Припустимо, що багата родина в зв'язку з форс-мажорними обставинами втратила джерело доходів, тому бюджет родини недоотримає певну суму коштів, яку вона могла в минулому спрямувати на певні витрати (дороге навчання дітей, відпочинок пенсіонера, купівлю дорогого автомобіля). В цій ситуації в родині є такі шляхи:

по-перше: родина може вирішити взяти позику, тим самим збільшити навантаження на доходи в майбутніх періодах;

по-друге: обмежити витрати (піти навчатися в дешевший ВУЗ, придбати дешевший відпочинок, чи взагалі відмовитися від нього, купити потриманий автомобіль);

по-третє: забезпечити зростання надходжень доходів родини. В цій ситуації пенсіонер, який користався благами годувальника (отримувача доходу), змушений піти працювати, студент також повинен постати перед вибором навчання і робота, або ж навчитися поєднувати такі процеси.

Змоделювавши на перший погляд такі нескладні процеси в домогосподарстві, можна перекласти їх на рівень держави, що і проявляється у встановленні певних обмежень та лімітів в умовах економічного спаду та кризи.

Проте, найбільш раціональним шляхом, який, на наш погляд, здатен забезпечити швидке відновлення економічного становища в країні є саме кореляція та раціональне використання всіх трьох правил: правила витрат, правила боргу та правила доходів, два останніх так чи інакше призводить до виникнення четвертого правила – правила дефіциту (балансове правило). Кожне із них, як вже зазначалося, має свої особливості дії – короткострокові, середньострокові та довгострокові. Вони мають проциклічну, ациклічну дію, та відносяться до дискреційної та недискреційної політики.

Використання фіскальних правил передбачає досягнення певних цілей. Надзвичайно влучно основні цілі фіскальних правил виділено у праці російського вченого Д.В. Скрипника, який зокрема зазначає, що до основних цілей фіскальних правил відносяться [13, с. 27]:

- забезпечення макроекономічної стабільності;
- підвищення довіри до фіскальної політики уряду і полегшення зниження рівня боргу;
- забезпечення довгострокової стійкості (збалансованості) фіскальної політики;
- вирівнювання бюджетної політики в рамках міжнародного об'єднання;
- зниження проциклічності фіскальної політики.

Фінанси та оподаткування

Проте, на наше глибоке переконання, основною ціллю фіскальних правил є забезпечення соціально-економічного розвитку країни та зростання добробуту громадян. Запропоновані вченим цілі є також актуальними і запровадження фіскальних правил повинно супроводжуватися їх досягненню.

Використання фіскальних правил країнами світу було зумовлене виникненням економічних потрясінь, які мали місце в історії. Основною причиною запровадження фіскальних обмежувачів було зростання суверенного боргу країн, яке, як наслідок, призвело до підвищення рівня бюджетних дисбалансів, що виникло в результаті краху Бреттон-Вудської системи, а також нафтовою кризою в 1970-их роках. Проблема надмірного боргу і бюджетних дисбалансів породила необхідність пошуку дієвих інструментів стабілізації фіскальної політики в країнах світу. Зокрема у 1981 році, першою країною, яка на державному рівні закріпила курс на фіскальну консолідацію і запровадила фіскальні правила, була Японія, яка законодавчо закріпила фіскальні обмеження. У 1985 році США на федеральному рівні закріпили обмеження дефіциту бюджету на декілька років, які було доповнено обмеженнями певних видатків бюджету. Саме економічні дисбаланси, зростання боргового навантаження, розбалансовані бюджети країн Європейського союзу, призвели до запровадження фіскальних правил, які були задекларовані Маастрихтською угодою (7 лютого 1992 року). Такі правила повинні були забезпечити збалансування державних фінансів, досягнення рівноваги у фіскальній політиці і слугувати засобами досягнення економічної рівноваги.

В умовах економічної кризи, фіскальні обмеження запроваджувалися і в Канаді, обмеження державних видатків, які спрямовувалися на федеральні програми, діяли у країні протягом 1991-1996 року відповідно до Федерального акту (Federal Spending Control Act). В тій чи іншій формі такі правила використовувалися у Новій Зеландії, Австралії, Швеції та ін.

Широкий спектр країн, які вдавалися в той чи інший час до використання фіскальних правил, свідчить про потребу використання новітніх інструментів в сфері фіскальної політики, які повинні були забезпечити зменшення загрозливого рівня боргу держави, досягнення балансу бюджету, формування оптимального рівня державних видатків та встановлення раціонального податкового навантаження.

Досі немає єдиної думки щодо доцільності та ефективності використання фіскальних правил. Їх використання в одних країнах мало позитивні наслідки, тоді в інших – не мали бажаного результату. В науковому середовищі також немає єдиної думки щодо ефективності використання обмежень у фіскальній сфері. Наприклад Вон Хаген у своїй праці зазначає, що ефективність використання фіскальних правил вимірюється лише сприятливою економічною кон'юнктурою, тоді як в умовах слабкої економіки, вони не матимуть позитивного економічного ефекту [8].

Висновки дослідника базуються на спостереженні економіки Японії, яка використовувала фіскальні обмеження у 1980-их роках. Зокрема використання бюджетного боргового правила було зумовлено зростанням боргу Японії. На початкових етапах дії фіскального обмеження вдалося стабілізувати ріст боргу та досягнути збалансування бюджету. Проте в послідовні періоди борг Японії продовжив зростати, що призвело до постстабілізаційного, ще значнішого розбалансування бюджету країни, нарощення ще більших боргів та порушення фіскальної дисципліни в Японії. Схожу ситуацію описано щодо країн Європейського союзу. Зокрема Вон Хаген зазначає про те, що борг країн ЄС вдалось привести до рівня обмежень лише в період економічного зростання, в той час як на стадії економічного спаду та кризи, уряди цих країн продовжували нарощувати свої державні борги.

Схожими є висновки, запропоновані С. Кеннеді, Дж. Робінсом та Ф. Делорме, які базуються на дослідженні більшої кількості країн. Зокрема вчені виявили, що наявність правил не є необхідною складовою на шляху досягнення успіху у проведенні політики фіскальної консолідації в країнах ОЕСР [7]. В іншій праці за авторством А. Алесіної, на основі аналізу 20-ти Латиноамериканських країн у період 1980-1992 роках вченим вдалось виявити негативний зв'язок між фіскальними правилами та зниженням дефіциту державних фінансів [2]. Дослідники свої висновки ґрунтують на вивченні залежності дефіциту бюджету від індексу бюджетного процесу, що базується на основі опитувань міністрів фінансів 20 країн Латинської Америки і Карибського басейну. Основою опитування були питання про межі самостійності уряду при виборі обсягу запозичень, про відносні його повноваження при прийнятті бюджету. Оцінювалася прозорість процедур затвердження бюджету, інерційність бюджетного процесу. Високому значенню індексу відповідає «жорстка» система бюджетних інститутів. На першому кроці процедури, реалізованої дослідниками, оцінюється панельна регресія показника бюджетного дефіциту на ряд контрольних змінних. На другому – отриманий фіксований ефект в залежності від індексу бюджетного процесу.

На основі такого дослідження і були отримані негативні, зворотні ефекти від запровадження фіскальних правил. Проте найважливіше, що вченим вдалось обґрунтувати різний вплив фіскальних обмежень для розвинутих країн та країн які розвиваються.

Зазначимо, що фіскальні обмеження важливо розглядати з позиції їх впливу на проциклічність та антициклічність (ациклічність) економічних процесів. Адже, як вже наголошувалося, основною метою, яку повинні ставити перед собою уряди на шляху проведення будь яких дій в сфері управління державою та в фіскальній сфері зокрема, є забезпечення досягнення економічної рівноваги, соціально-економічного розвитку та зростання добробуту громадян.

Проте схилиємося до думки, що фінансові правила варто розглядати з позиції їх впливу на економічний розвиток країн, які знаходяться в різних економічних умовах та щодо їх впливу на економічну кон'юнктуру на різних стадіях економічного циклу. Зокрема фінансові правила є ефективними в тих країнах, які досягли високого рівня економічного розвитку і яким вдалося сформувати значний фінансовий простір (фінансовий запас міцності). За таких умов запровадження фінансових правил є простішим для виконання, обмеження, які ставляться перед урядом сприймаються м'якше і носять ациклічний характер. Тоді як у країнах, що розвиваються, у яких протягом попередніх періодів спостерігався високий рівень дефіциту бюджету, відсутні достатні фінансові ресурси для необхідного рівня фінансування витрат, додаткові обмеження можуть вплинути на зростання фінансового «голоду», до нарощування надмірних боргів чи зростання податкового навантаження, що відповідає характеристикам проциклічної фінансової політики.

Такі висновки не є лише припущенням, а обґрунтовані багатьма економістами. Зокрема, в праці того ж Вон Хагена зазначається, що в ході дослідження було виявлено, в результаті запровадження фінансових правил відповідно до Маастрихтських угод, зниження волатильності фінансової політики відбулося лише в трьох країнах Європейського союзу: Бельгії, Данії та Німеччині [8]. Зокрема ці країни завжди вирізнялися найвищим ступенем розвитку економіки, надійним та високим рівнем фінансового простору, що і дало можливість забезпечити ациклічну дію фінансових правил в таких країнах. Тоді як інші країни піддалися скоріше негативним наслідкам таких нововведень, або ж фінансова політика виявилася інертною до їх запровадження. Вченим також зазначено, що в період відсутності фінансових обмежень, фінансова політика не проявляла себе безвідповідально, забезпечуючи консолідуючий характер у відношенні до балансу державного боргу з одночасним збереженням проциклічності фінансових політик країн після запровадження таких обмежень.

Найбільш ефективно фінансові обмеження проявили себе у Чилі. Криза яка спіткала країну зумовила потребу запровадження дієвих фінансових інструментів, які б забезпечили фінансову стабільність та збалансування фінансових показників. Саме це спричинило потребу запровадження фінансових правил консолідуючого характеру. Запроваджені правила в Чилі відносяться до класу бюджетного (структурного) балансу. У праці Н. Фісса, здійснено дослідження впливу запроваджених фінансових правил в Чилі [5]. Дослідник аналізуючи вплив фінансових обмежень на фінансову політику Чилі, зазначає, що на перших етапах їх дії спостерігалось зниження волатильності державних витрат, проте такі процеси супроводжувалися зростанням проциклічності фінансової політики. Проте, як зазначає вчений, до запровадження правил в країні вдалося досягнути

зменшення проциклічності фінансової політики. Отож на фоні позитивної дії фінансових обмежень в Чилі, все ж відмітимо про певні негативні аспекти їх запровадження – зростання рівня проциклічності, що свідчить про слабкі можливості уряду для забезпечення економічного зростання в країні. Хоча, більшість експертів вважає, що запровадження обмежувачів мали позитивний характер і сприяли економічній стабілізації в цій країні.

В той час як запроваджені фінансові обмеження в деяких Штатах Америки, як контрдії на економічну кризу, незначно впливали або ж взагалі не вплинули на збалансування фінансової системи, не мали вони і чітко вираженого позитивного впливу на динаміку макроекономічних показників, здатність уряду впливати на бізнес-цикли після запровадження правил виявилася обмеженою [4].

Це ще раз підтверджує наступне, фінансові правила найбільш ефективні в країнах із соціально-орієнтованим типом фінансової політики, в той час як в країнах із ліберальним типом їх дія є недостатньою або ж взагалі відсутня. Це пов'язано із можливостями участі уряду у забезпеченні соціально-економічної складової країни, впливу на підприємницьку структуру і бізнес загалом. Тому запровадження таких обмежень буде ефективним лише в країнах із широким рівнем участі уряду в суспільно-економічних процесах держави, з високим рівнем перерозподілу ресурсів країни через бюджет. Тоді як для інших країн такі обмеження повинні бути вказівниками, орієнтирами для уряду щодо досягнення фінансової стійкості, нормалізації торгової політики. Дотримання певних параметрів не повинно бути догматичним, проте і дотримання таких правил передовсім повинно базуватися на науковому підґрунті. Адже запровадженню фінансових правил передують стратегічне планування та прогнозування економічного розвитку країни, яке повинно базуватися та включати набір індикативних показників необхідних для досягнення майбутніх цілей, а не є спонтанним рішенням, яке може призвести до ще більшого загострення економічної та соціальної ситуації. Саме тому дотримання стратегічної лінії урядом і є запорукою досягнення кінцевої мети – економічного зростання та рівноваги, а також зростання добробуту громадян країни.

Підтвердженням наших думок є висновки багатьох вчених. Зокрема, у праці Д.В. Скрипника зазначено: «Само по собі бюджетне правило не передбачає виключення або зниження дискреційних особливостей фінансової політики. А навпаки, воно є лише кількісним орієнтиром для реалізації урядом фінансової політики, а його виконання - результатом дій уряду. Чим більш важко досяжним є орієнтир, тим більший обсяг коригувальних дій може знадобитися від політики, а її волатильність і проциклічність може зрости. Набагато важливіше є те, чи такі обмеження призводять до досягнення першочергових цілей уряду» [13, с. 39].

Фінанси та оподаткування

Як вже було відмічено, ті правила, які вже були запроваджені урядами країн світу, не є догматичними, їх конструкція, кількість та параметри можуть удосконалюватися, виходити тим самим на вищий щабель ефективності та досконалості. Така практика удосконалення фіскальних правил має свою історію. Зокрема у країнах Європейського Союзу використовуються правила нового порядку. Причиною пошуку нових підходів у фіскальній політиці стала потреба вироблення більш дієвих інструментів, які б мали більш якісний вплив на формування стійкої фіскальної політики та розвитку економіки країн Європейського союзу. Особливістю ЄС є обов'язковість використання певних макроекономічних фіскальних обмежень, задекларованих у Маастрихських угодами. Проте країни, які входять в цей союз відрізняються особливостями економічного розвитку, структурою промисловості, різним рівнем добробуту громадян, вирізняються різною управлінською структурою, знаходяться по дві сторони материка. Проте основною ціллю ЄС є забезпечення та досягнення ефективного розвитку всіх країн цього Європейського об'єднання.

Різні вихідні умови країн ЄС і спричинили потребу пошуку новітніх підходів у проведенні фіскальної політики, які б задовольняли всі союзні країни. Найперше реформи в сфері фіскальних правил стосуються сфери управління. В багатьох країнах створені так звані «фіскальні ради», які покликані спостерігати, удосконалювати та змінювати підходи щодо застосування та виконання таких обмежень. Важливою складовою імплементації фіскальних правил є прийняття законодавчих актів, які регламентують їх виконання. Основною метою таких законодавчих ініціатив є підвищити рівень дисципліни в сфері управління. Проте, з підвищенням контролю за їх виконанням, запровадження відповідальності за недотримання визначених параметрів, призводить часто до послаблення вихідних показників закріплених у фіскальних обмеженнях [6].

Запроваджуючи те чи інше фіскальне правило, уряд країни закладає в його основу корегуючі показники, які будуть здатні враховувати довгострокову фіскальну стійкість та реагувати на економічний цикл. Також важливо розуміти, що дія одних фіскальних правил буде ефективною в довгостроковій перспективі, в той час як інші обмеження будь дієвими в короткостроковій чи середньостроковій. Все це залежить від економічної кон'юнктури, стадії економічного циклу, глобальних тенденцій.

Також фіскальне правило може містити не лише якусь окрему мету, наприклад збалансування дефіциту, а передбачати зразу декілька цілей. Наприклад, правило, яке обмежує певні видатки бюджету, одночасно впливає на його дефіцит і призводить до зниження потреби у нарощуванні державного боргу. Саме тому, фіскальне правило є багатогранним інструментом, застосування якого має на меті досягнути загальної макроекономічної

стабільності та економічної рівноваги. Проте, знову ж таки, використання таких обмежень повинне носити виключно експертний характер, базуватися на всебічному аналізі економічної ситуації, тенденцій, ризиків та загроз зовнішнього та внутрішнього характеру. Лише в такому випадку використання фіскальних правил буде мати позитивний, всебічний та очікуваний результат.

З огляду на проведений аналіз, варто ще раз наголосити, що ефективними фіскальні правила будуть лише у країнах з високим ступенем соціально-економічного розвитку, низьким показником нагромадженого боргу та високим показником фіскального простору. В іншому випадку ефективність обмежень сильно знижується.

Для країн з низьким рівнем доходів важливішим є прозорий та комплексний бюджетний процес ніж централізоване прийняття бюджетних рішень. Фактично це означає, що зовнішній аудит є ефективнішим ніж внутрішній моніторинг бюджету, а більша централізація прийняття рішень в сфері бюджетного процесу за відсутності прозорості та публічного контролю може негативно вплинути на фіскальну дисципліну країни [3].

Незважаючи на досконалу на перший погляд вітчизняну інституційну складову фіскальної політики (якісне нормативно-правове забезпечення, зрозумілі та ефективні механізми оподаткування) досі не вдалося досягти високого рівня фіскальних процесів, що проявляється у низькій податковій дисципліні, високому рівні суспільного спротиву в сфері виконання податкового обов'язку платниками, часто непрозорим розподілом та спрямуванням кредитних ресурсів урядом. А найбільш значущими причинами таких дисбалансів є високий рівень корупції, неузгодженість функціонального середовища, відсутність прозорих процесів у фіскальній сфері.

Задекларований урядом України курс на структурні реформи, дає підстави говорити про позитивну динаміку в сфері удосконалення саме інституційного середовища в сфері управління фіскальною політикою. Зокрема проведено значну роботу в сфері державних закупівель, уряду країни вдалося дійти згоди з міжнародними кредитними організаціями, частково нормалізувати фіскальні процеси. Що може свідчити про дієвість здійснюваних в країні реформ. Проте, незважаючи на певні позитивні зрушення в сфері державного управління і фіскальній сфері зокрема, запровадження законодавчо регламентованих фіскальних правил різних типів може видаватися передчасним, адже може нівелювати основну мету таких обмежень і не призвести до бажаного результату.

Іншою проблемою, яка дає підстави говорити про негативну дію від запровадження фіскальних правил є нагромаджений борг країни. Вченими доведено, що в країнах з високим рівнем накопиченого боргу, запровадження додаткових фіскальних обмежень може завдати більшої шкоди ніж призвести до позитивних результатів.

Відтак для досягнення позитивних результатів реформ в сфері фіскальної політики, які повинні забезпечити формування якісного середовища в соціально-економічній сфері, стабілізацію економіки, вирівнювання амплітуди економічних коливань, потрібно забезпечити зниження рівня корупції, прозорість прийняття рішень в фіскальній сфері, прийняти кодекс державного службовця, основним принципом якого повинно стати підзвітність перед громадянами-виборцями, які саме і делегують чиновників для здійснення функцій держави.

Процеси, що відбуваються у фіскальній сфері є взаємозалежними і часто впливають одні на одних. Через що, запровадження фіскальних правил, на нашу суб'єктивну думку, спонукатиме пришвидшення якісних процесів щодо забезпечення прозорості в сфері прийняття управлінських рішень, призведе до зростання фіскальної дисципліни, а поступово отриманий доступ зовнішніх аудиторів та громадськості до участі у бюджетному процесі дасть всі підстави говорити про позитивні результати економічного розвитку та зростання добробуту громадян в Україні на довготривалу перспективу.

Однак вже сьогодні говорити про повну відмежованість від фіскальних правил в Україні не варто. Уряд країни використовує певні визначені параметри фіскальних показників в процесі реалізації фіскальної політики. Зокрема, це стосується параметрів дефіциту бюджету, рівня державного боргу. Відповідно до бюджетного кодексу в Україні діють наступні обмеження, яких повинні дотримуватися уряд, Президент та Верховна рада України в процесі реалізації фіскальної політики. Відповідно до Бюджетного кодексу України (ст. 18, ч. 2-3), загальний обсяг державного боргу й гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60 % річного номінального обсягу ВВП. В той час як загальний обсяг місцевого боргу та гарантованого Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста боргу (без урахування гарантійних зобов'язань, що виникають за кредитами (позиками) від міжнародних фінансових організацій) станом на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 200 % (для міста Києва – 400 %) середньорічного індикативного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку (без урахування обсягу місцевих запозичень та капітальних трансфертів (субвенцій) з інших бюджетів), визначеного прогнозом відповідного місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди [10].

Також уряд, розробляючи проект закону України «Про державний бюджет», негласно дотримується правила дефіциту, відповідно до якого дефіцит бюджету не повинен перевищувати 3 % ВВП.

Однак досі позиція України щодо застосування фіскальних правил не є сильною, вона більше схожа на спробу «бути лояльною» до міжнародних інституцій, як засіб отримання наступних фінансових трансфів і допомоги. Відсутність досконалих інститутів управління, існування багатьох проблем в

цій сфері поки не дозволяють говорити про міцні фіскальні інститути, функціонування яких сприяло б швидкому економічному розвитку. Відтак основною пріоритетною ціллю в даному напрямку повинно стати долучення до світового співтовариства тих країн, які сформували свої фіскальні системи на основі запровадження передових стабілізаційних, антициклічних інструментів, що б забезпечило можливість сформувати економічно стійкої та ефективною країни.

Висновки. Проаналізувавши сутність фіскальних правил, їх дію в умовах різної економічної кон'юнктури, на різних етапах економічного циклу, визначивши їх проциклічність та ациклічність, а також виокремивши дію таких правил у країнах з різними економічними умовами розвитку, провівши аналіз їх позитивних та негативних особливостей, можна стверджувати наступне:

- фіскальні правила є не що інше, як певні обмежуючі параметри фіскальної політики;
- запроваджуються як заходи консолідаційної фіскальної політики;
- найбільш ефективно правила діють в умовах великого запасу фіскальної стійкості (наявних великих запасів фінансових ресурсів, сформованого фіскального простору);
- мають проциклічну дію в країнах із низьким ступенем розвитку економіки та розбалансованими фіскальними показниками;
- є неефективними в країнах з низьким рівнем добробуту громадян та негативним інвестиційним кліматом;
- мають різну дію в розвинутих країнах, країнах що розвиваються та країнах що занепадають;
- дія фіскальних правил залежить від типу фіскальної політики – ліберальна чи соціально-орієнтована (патерналістська).

І найголовніше, фіскальні правила слугують більше психологічними інструментами, які зумовлюють уряд дотримуватися дисципліни у здійсненні фіскальної політики, є індикатором до зростання інвестиційної привабливості країни, дають поштовх до зростання соціальних стандартів країни та добробуту громадян. В той час як економічні ефекти є часто сумнівними.

В соціально-економічних умовах України, буде доцільним запровадити фіскальні обмеження, що слугуватиме формуванню дисципліни, прозорості у бюджетному процесі, борговій політиці, політиці видатків уряду і податковій політиці. Прозорі, наперед задані параметри призведуть до формування позитивного інвестиційного клімату, забезпечать підняття рівня довіри до уряду країни, зниження тіньової економіки, зростання соціальних стандартів життя населення.

4 Список використаних джерел

1. Washington: International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp1080.pdf> (дата звернення: 12.07. 2019).
2. Alesina A. et al. Budget institutions and fiscal performance in Latin America. *Journal of development Economics*. 1999. Vol. 59. No. 2. P. 253–273.
3. Budget Institutions and Fiscal Performance in Low-Income Countries / Dabla-Norris, E., R. Allen, L. Zanna, T. Prakash, E. Kvintradze, V. Lledo, I. Yackovlev, S. Gollwitzer. IMF Working Paper 10/80. URL: https://www.imf.org/~media/Websites/IMF/imported-full-text-pdf/external/pubs/ft/wp/2010/_wp1080.ashx
4. Canova F., Pappa E. Does it cost to be virtuous? The macroeconomic effects of fiscal constraints. *NBER International Seminar on Macroeconomics 2004*. The MIT Press. 2006. P. 327–370.
5. Fiess N. et al. Chile's fiscal rule. World Bank. 2002. URL: https://www.researchgate.net/publication/4897513_Chile's_Fiscal_Rule
6. Fiscal Monitor. International Monetary Fund. 2012. URL: <https://www.imf.org/external/index.htm>
7. Kennedy S., Robbins J., Delorme F. The role of fiscal rules in determining fiscal performance. Banca d'Italia, Public Finance Workshop "Fiscal Rule", 2001.
8. Von Hagen J. et al. Fiscal Rules and Fiscal Performance in the EU and Japan. *Discussion Paper Series of SFB/TR 15 Governance and the Efficiency of Economic Systems*. 2005. 147, Free University of Berlin, Humboldt University of Berlin, University of Bonn, University of Mannheim, University of Munich. URL: <https://ideas.repec.org/p/trf/wpaper/147.html>
9. Богдан Т. П. Фіскальні правила як важлива складова прогресивних фіскальних інститутів. *Фінанси України*. 2016. № 4. С. 7-26.
10. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 15.07. 2019).
11. Онишко С. В., Лактіонова О. А. Перспективи впровадження фіскальних правил в Україні та їх інституційне забезпечення. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2015. Том 22. № 1. С. 138-150.
12. Осецька Д. В. Фіскальні правила в механізмі макроекономічної політики: міжнародний досвід. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Економіка*. 2015. № 1. С. 88-94.
13. Скрыпник Д. В. Бюджетные правила, эффективность правительства и экономический рост (научный доклад). М.: Институт экономики РАН, 2016. 46 с.

4 References

1. Washington: International Monetary Fund. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp1080.pdf>
2. Alesina, A. et al. (1999). Budget institutions and fiscal performance in Latin America. *Journal of development Economics*, Vol. 59, (2), 253–273.
3. Dabla-Norris, E., Allen, R., Zanna, L., Prakash, T., Kvintradze, E., Lledo, V., Yackovlev, I., Gollwitzer, S. (2010). Budget Institutions and Fiscal Performance in Low-Income Countries. IMF Working Paper 10/80. Retrieved from https://www.imf.org/~media/Websites/IMF/imported-full-text-pdf/external/pubs/ft/wp/2010/_wp1080.ashx
4. Canova, F., Pappa, E. (2006). Does it cost to be virtuous? The macroeconomic effects of fiscal constraints. *NBER International Seminar on Macroeconomics 2004*, The MIT Press, 327–370.
5. Fiess, N. et al. (2002). Chile's fiscal rule. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/4897513_Chile's_Fiscal_Rule
6. International Monetary Fund. (2012). Fiscal Monitor. Retrieved from <https://www.imf.org/external/index.htm>
7. Kennedy, S., Robbins, J., Delorme, F. (2001). The role of fiscal rules in determining fiscal performance. Banca d'Italia, Public Finance Workshop "Fiscal Rule".
8. Von Hagen, J. et al. (2005). Fiscal Rules and Fiscal Performance in the EU and Japan. *Discussion Paper Series of SFB/TR 15 Governance and the Efficiency of Economic Systems* 147, Free University of Berlin, Humboldt University of Berlin, University of Bonn, University of Mannheim, University of Munich. Retrieved from <https://ideas.repec.org/p/trf/wpaper/147.html>
9. Bogdan, T. P. (2016). Fiskalni pravila yak vazhлива skladova progresivnih fiskalnih institutiv [Fiscal rules as an important component of progressive fiscal institutions]. *Finansi Ukraini*, (4), 7-26. (in Ukrainian)
10. Verkhovna Rada Ukrainy. (08.07.2010). Byudzhetniy kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
11. Onishko, S. V., Laktionova, O. A. (2015). Perspektivi vprovadzhennya fiskalnih pravil v Ukraini ta yih institutsiyne zabezpechennya [Prospects for implementation of fiscal rules in Ukraine and their institutional support]. *Ekonomichnyi analiz*, Vol 22, (1), 138–150. (in Ukrainian)
12. Osetka, D. V. (2015). Fiskalni pravila v mehanizmi makroekonomichnoyi politiki: mizhnarodniy dosvid [Fiscal rules in the macroeconomic policy mechanism: international experience]. *Visnik Akademiyi mitnoyi sluzhbi Ukrainy. Seriya: Ekonomika*, (1), 88-94. (in Ukrainian)
13. Skryipnik, D. V. (2016). Byudzhetniye pravila, effektivnost pravitelstva i ekonomicheskiy rost (nauchniy doklad) [Budget Rules, Government Effectiveness, and Economic Growth (Scientific Report)]. Moskva: Institut ekonomiki RAN. (in Russian).